

İÇİNDEKİLER / 3

ÖN SÖZ / 11

I. BÖLÜM: KONUŞMA EĞİTİMİNE GİRİŞ / 15

A. BİR İLETİŞİM ARACI OLARAK KONUŞMA / 17

a. İletişimin temeli sözlü anlatımdır / 17

b. Konuşma nedir, nasıl gerçekleşiyor? / 20

i. Konuşmanın yaşamımızdaki yeri ve önemi / 21

ii. Konuşma becerisinin geliştirilmesi için kullanılan yöntemler / 22

iii. Konuşma eylemi nasıl gerçekleşiyor? / 24

iv. Nefes anlamlı seslere nasıl dönüşüyor? / 25

B. TÜRKÇENİN SESLERİ / 29

a. Ünlüler / 29

i. Ünlülerin kullanılması ile ilgili genel kurallar / 30

ii. Sesli uyumu / 33

b. Ünsüzler / 35

C. İLETİŞİM ARACI OLARAK TÜRKÇENİN SES ÖZELLİKLERİ / 37

a. Benzeşme / 42

i. Tam benzeşme / 42

ii. Yarı benzeşme / 42

b. Yazım ve söyleyiş ayrımı / 43

c. Türkçenin gelişbilmesinin önündeki engeller / 44

D. KONUŞMA EĞİTİMİ/DİKSİYON / 47

i. Konuşma eğitiminin amacı / 49

ii. Konuşma eğitimi üç aşamada gerçekleşmektedir / 49

E. KONUŞMADA BAŞARININ YOLU DOĞRU NEFES ALMAKTAN GEÇER / 50

- a. Doğru ve etkili konuşmada nefes neden önemlidir? / 50
- b. Konuşma/okuma sırasında nerelerde nefes alınmalı? / 51
 - c. Nefes alırken nelere dikkat etmeliyiz? / 52
- d. Nefes alıp verme eğitimi için neler yapılabilir? / 53
 - e. Nefes çalışmaları / 55

F. TELAFFUZ/SÖYLEYİŞ VE SESLENDİRME ÇALIŞMALARI / 63

a. Her şeyden önce seslerin hakkını vermek / 63

- i. Özel adların okunuşu / 67
- ii. Yaygın seslendirme yanlışları / 69
- iii. Ülkemizde görülen yaygın birkaç söyleyiş hatası / 70
- iv. Güzel ve etkili konuşma / 71

b. Sesin eğitimi / ses kalitesini geliştirme yolları / 72

- i. Ses nedir? / 72
- ii. Ses ve şiddet / 73
- iii. Ses ve yükseklik / 74
- iv. Ses ve tını / 77
- v. Ses ve ezgi / 81

c. Sesin eğitimi nasıl gerçekleştirilir? / 83

d. İyi bir seste bulunması gereken özellikler / 86

- i. Ses işitilir olmalıdır / 86
- ii. Ses anlaşılır olmalıdır / 86
- iii. Ses akıcı olmalıdır / 87
- iv. Ses net ve açık olmalıdır / 87
- v. Ses doğal olmalıdır / 87
- vi. Ses anlamlı olmalıdır / 91
- vii. Ses eğilir, bükülür ve esnek olmalıdır / 93
- viii. Konuşma hızı konuşmanın içeriği ile uyumlu olmalıdır / 94

G. KONUŞMA EĞİTİMİ / 105

- a. Konuşma eğitiminde kazandırılacak davranışlar / 107
- b. Konuşma becerisini geliştirme yöntem ve teknikleri / 107

- i. Sınıf içi konuşma çalışmaları / 111
- ii. Ünlülerle ilgili özgün diksiyon alıştırmaları / 112
- iii. Ünsüzlerle ilgili özgün diksiyon alıştırmaları / 113
- iv. 'kâ' ve 'gâ' heceleriyle ilgili tekerlemeler / 114
- v. Anonim tekerlemeler / 114

H. BOĞUMLAMA / 117

a. Boğumlamanedir, boğumlama sorunları nasıl aşılanabilir? / 117

- i. Dil sürçmelerini önlemek ve dile esneklik kazandırmak için yapılan çalışmalar / 117
- ii. Konuşma sorunları ve nedenleri / 119

b. Boğumlanma kusurları / 122

1. Fiziksel/bedensel kusurlar / 122

- i. Doğuştan gelenler / 123
- ii. Sonradan oluşan kusurlar / 123
- iii. Yanlış ve yetersiz eğitim sonucu yapılan kullanımlar / 123
- iv. Gereksiz beden hareketleri yapma / 123
- v. Sesin yanlış kullanılması / 123
- vi. Kavrama eksikliği / 124
- vii. Yerel ağız kullanımı / 124
- viii. Anlatım yetersizliği / 124
- ix. Konuşma kurallarını bilememek / 124
- x. Gereksiz söz söyleme / 124
- xi. Dağınık konuşma / 125
- xii. Dik ve dengeli duramama / 125
- xiii. Gözleri etkin ve doğru kullanamama / 125
- xiv. Elleri ve kolları doğru kullanamama / 125

2. Ruhsal sorunlardan kaynaklanan kusurlar / 127

- i. Korku / 127
- ii. Utangaçlık / 128
- iii. Çekingenlik / 128
- iv. Heyecan / 128
- v. Normalden hızlı ya da yavaş konuşma / 129

3. Türkçede en fazla yapılan boğumlama yanlışları / 131

- i. Gevşeklik / 131
- ii. Ses atlaması / 132
- iii. Değiştirme / 132
- iv. Tutukluk / 132
- v. Islıklama / 133
- vi. Kekemelik / 133
- vii. Pelteklik / 134
- viii. Pepelik / 134
- ix. Zayıflık / 134
- x. Titreklik / 135
- xi. Tiz ve kalın ses / 135

c. Boğumlama kusurları ile yaşamak bir kader değildir / 136

İ. HEYECAN NELERDEN KAYNAKLANIR, NASIL ÖNLENİR? / 145

- a. Heyecan denetim altına alınabilir mi? / 145
- b. Heyecanı tetikleyen sebeplerden biri de ruhsal gerginliktir / 146
- c. Kürsü korkusunu ve heyecanı yenmek için şunları öneriyoruz / 147

J. KONUŞMADA BEDEN DİLİNDEN YARARLANMA / 155

a. İletişimde beden dilinden nasıl yararlanırız? / 155

- i. Beden dili, insanlık tarihi açısından en eski iletişim aracıdır / 156
- ii. Bedenin ya da sözsüz iletişimin unsurları / 159

- iii. Konuşmada beden dilinden nasıl yararlanılır? / 162
- iv. Karşılıklı konuşma sırasında şu davranış ve hareketleri yapınız / 168
- v. Topluluk karşısında konuşma sırasında şu hareketleri yapmayınız / 169
- vi. Tedirginlik ve güvensizlik anında yapılacak hareketler / 172

II. BÖLÜM: TÜRKÇEYİ DOĞRU KULLANMAK / 179

A. TÜRKÇENİN DOĞRU SÖYLENİŞİNDE ÖNEMLİ OLAN HUSUSLAR / 181

a. Doğru imla / 181

- i. Konuşma sırasında argo dili kullanmak / 182
- ii. Bazı argo sözcükler / 183
- iii. Konuşmada jargon kullanmak / 186

b. Doğru vurgu / 186

- i. Sözcük vurgusu / 187
- ii. Eklerin ve ek almış sözcüklerin vurgusu / 192
- iii. Cümle vurgusu / 194
- iv. Dize vurgusu / 196

c. Doğru tonlama / 202

d. Duraklama / 208

- i. Duraklama ne zaman ve nerede yapılır? / 209

e. Ulama / 220

B. TELAFFUZ/SÖYLEYİŞ/SESLENDİRME / 223

a. Telaffuz çalışmaları nerede nasıl yapılmalı? / 224

- i. Ailede yapılması gerekenler / 225
- ii. Okul ortamında / sınıfta yapılması gerekenler / 226

b. Konuşma yanlışları / 226

- i. Konuşmacıdan kaynaklanan sorunlar / 227
- ii. Dinleyicilere bağlı sorunlar / 228
- iii. Konuşma ortamından kaynaklanan sorunlar / 228

c. En yaygın konuşma yanlışları / 228

- i. Çıkarlarının yakınlığı bakımından birbirine karıştırılan sözcükler / 229
- ii. Yer değiştirme (methathese) yoluyla yapılan yanlış kullanımlar / 232
- iii. Başta ünsüz türetilmesi yoluyla yapılan yanlış kullanımlar / 233
- iv. Gereksiz yere kullanılan sözcükler / 233
- v. Yanlış kullanılan moda ifadeler / 234
- vi. Okuma ve seslendirme yanlışları yapılan sözcükler / 235
- vii. Yaygın olarak yanlış söylenen / yazılan sözcükler / 236
- viii. Yanlış kullanılan yabancı kökenli sözcükler / 239
- ix. Yanlış kullanılan çokluk ekli sözcükler / 240
- x. Bozuk konuşma cümleleri / 240
- xi. Semantik açıdan bazı yanlış kullanım örnekleri / 242

- xii. Günlük dilde kullanılan bazı argo konuşmalar / 243
xiii. Konuşma kusurlarının düzeltilmesi / 244

III. BÖLÜM: TOPLULUK KARŞISINDA KONUŞMA / 245

a. Konuşmaya hazırlık / 247

b. Konuşma metni hazırlarken dikkat edilecek hususlar / 248

- i. Kürsüye çıkmadan önce yapılacak işler / 249
ii. Konuşmayı etkili kılan unsurlar / 250

c. İyi bir konuşmacıda bulunması gereken hususlar / 256

- i. Açıklık / 256
ii. Konuya hakimiyet / 257
iii. Dinleyicinin tanınması / 257
iv. Söz dağarını artırmak / 258
v. Sesi eğitime çalışmaları yapmak / 259
vi. Etkili ve özgün bir üsluba sahip olmak / 259
vii. Konu bütünlüğü / 259

A. NİTELİKLERİNE GÖRE KONUŞMA ÇEŞİTLERİ / 261

1. HAZIRLIKSIZ KONUŞMALAR / 261

- i. Diyalog kurmada ya da karşılıklı konuşmada dikkat edilecek hususlar / 262
ii. Tanışma-tanıştırma / 264
iii. Kutlama / 264
iv. Özür dileme / 264
v. Adres sorma / 264
vi. Telefonla konuşma / 265
vii. Kurum tanıtma / 265
viii. Ön görüşme / 266
ix. Öğretmenle, bir aile büyüğüyle ya da resmi kimlikli birisiyle konuşma / 266
x. Ayrılma sözleri / 266
xi. Bir konuda yetkiliye, öğretmene karşı görüş bildirme / 266
xii. Bir soruya karşılık verme / 267

2. HAZIRLIKLI KONUŞMALAR / 268

a. Bireysel konuşmalar / 268

- i. Nutuk / söylev / 268
ii. Konferans / 269
iii. Demeç / 270

b. Tartışmalı konuşmalar / 270

- Tartışma ile ilgili genel kurallar / 271
i. Seminer / 272
ii. Tebliğ / bildiri / 272
iii. Açık oturum / 273
iv. Forum / 273
v. Mülakat/ görüşme / 274
vi. Panel / 275

vii. Sempozyum / 275
viii. Kolokyum / 276

c. Sunum tarzlarına göre konuşma çeşitleri / 276

- i. Okuyarak yapılan konuşmalar / 276
- ii. Ezbere yapılan konuşmalar / 277
- iii. Serbest /doğaçlama yapılan konuşmalar / 277
- iv. Planlı konuşmalar / 278
- v. Sunu eşliğinde yapılan konuşmalar / 278
- vi. Soruların cevaplandırılması / 279

B. OKUL ORTAMINDA VE SINIFTA YAPILAN ETKİNLİKLER / 281

a. Hazırlıksız / bireysel konuşma etkinlikleri / 282

- i. Tanışma, tanıtma ve takdim / 282

b. Anlatma etkinlikleri için çalışmaları / 282

- i. Öykü / olay anlatma / 283
- ii. Görsel metinler üzerinde konuşurma / 283
- iii. Kitap tanıtma / 284
- iv. Fıkra anlatma / 284

c. Tartışmalı konuşma çalışmaları / 285

- i. Münazara / eytişme / 285
- ii. Tartışma / 287

d. Dramatizasyon /canlandırma / 289

- i. Dramatizasyon / canlandırma çalışmaları / 289

e. Sesli okuma çalışmaları / 290

f. Metin okuma çalışmaları / 291

g. Şiir okuma yöntem ve çalışmaları / 294

- i. Şiir okuma çalışmaları / 297

C. ÖZEL GÜNLER İÇİN YAPILAN KONUŞMALAR / 307

a. Özel günler için konuşma nasıl hazırlanır? / 307

- i. Hazırlık çalışmaları ve konuşmanın planlanması / 308
- ii. Metin oluşturma ve konunun açılımı/ 313
- iii. Sonuç bölümünün yazılması / 313

b. Örnek bir konuşma planı / 315

D. KONUŞMA ÖRNEKLERİ / 319

IV. BÖLÜM: KONUŞMA EĞİTİMİ YÖNTEM-TEKNİKLERİ / 325

a. Konuşma eğitimi yöntemleri / 327

- i. İkna etme/ 327
- ii. Eleştirel konuşma / 328

- iii. Katılımlı konuşma / 328
- iv. Tartışma / 328
- v. Kendisini karşısındakinin yerine koyarak konuşma (Empati kurma) / 329
- vi. Güdümlü konuşma / 331
- vii. Sözcük ve kavram havuzundan seçerek konuşma / 330
- viii. Serbest konuşma / 330
- ix. Yaratıcı konuşma / 330
- x. Tümevarım / 331
- xi. Tümdengelim / 331

V. BÖLÜM: KONUŞMA EĞİTİMİNİN PROGRAMLARDAKİ YERİ / 333

A. KONUŞMA EĞİTİMİNİN PROGRAMDAKİ YERİ / 335

a. Amaçlar / 335

- i. Genel amaçlar / 335
- ii. Konuşma / 336

b. Kazanımlar / 337

- i. Kazanımlar ile ilgili açıklamalar / 337
- ii. Konuşma kuralları ile ilgili uygulamalar / 338

c. Belleği geliştirme çalışmaları / 359

VI. BÖLÜM: KONUŞMA EĞİTİMİNDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME/ 363

a. Amaçlar / 365

b. Türkçe dersinde ölçme ve değerlendirme / 366

c. Değerlendirme araç ve yöntemleri / 368

- i. Kısa cevaplı maddeler / 368
- ii. Çoktan seçmeli maddeler / 369
- iii. Eşleştirme maddeleri / 371
- iv. Doğru / yanlış maddeleri / 372
- v. Açık uçlu sorular / 373
- vi. Görüşme / 374
- vii. Tutum ölçekleri / 375
- viii. Öz değerlendirme / 375
- ix. Akran değerlendirme / 376
- x. Gözlem / 376
- xi. Öğrenci ürün dosyaları / 378
- xii. Performans ödevi / 381
- xiii. Proje ödevi / 381

VII. BÖLÜM: EKLER / 385

EK 1: Münazara / tartışma jüri değerlendirme formu / 387

EK 2: Konuşma becerisini değerlendirme formu / 388

EK 3: Türkçe dersine yönelik tutum ölçeği / 389

EK 4: Dereceli puanlama anahtarı / 390

EK 5: Proje değerlendirme formu / 391

EK 6: Akran değerlendirme formu / 392

EK 7: Grup öz değerlendirme formu / 393

EK 8: Beden dili anket formu / 394

EK 9: Jest ve mimikleri uygulama faaliyeti / 395

EK 10: Performans testi / 396

KAYNAKÇA / 397

a. Kuram / 397

b. Uygulama / 399

b. Genel ağ (İnternet) / 400

Ön söz

*Uygulamalı Konuşma EğitimiEl Kitabı*adını taşıyan bu kitap; eğitimin çeşitli kademelerinde öğrenim gören öğrencilerin Türkçeyi doğru seslendirme ile ilgili çeşitli sorunlarını analitik bir dikkatle ele almakta ve bu sorunları zengin uygulama örnekleri ile çözümlenmektedir.

Konuşma Eğitimine Giriş, Türkçeyi Doğru Seslendirmek, Topluluk Karşısında Konuşma, Konuşma Eğitimi Yöntem ve Teknikleri, Konuşma Eğitiminin Programlardaki Yeri, Konuşma Eğitiminde Ölçme-Değerlendirme ve Ekler olmak üzere yedi ana bölümden oluşturduğumuz bu kitabı, eğitim kurumlarının her kademesine seslenmekle birlikte, Eğitim Fakültelerinin Türkçe Eğitimi Bölümlerinde okutulan *Konuşma Eğitimi* dersleri için hazırladık.

Dört temel becerinin önemli bir ayağını oluşturan Konuşma Eğitimi dersini, kuru teorik bilgiler ve program taslakları yığını olmaktan çıkardık; konuşma eğitimini zevkli ve eğlenceli bir ders hâline getirmeyi amaç edindik. Bu düşüncenin gereği olarak uygulama metinlerini de titiz bir araştırma ve ayıklama sonucu özgün ve eğlendirici metinlerden seçtik. Hatta yerine göre yeni ve özgün metinler oluşturduk. İstedik ki öğrenci, bu metinler aracılığıyla yeteneklerini keşfetsin, açığa çıkarsın, özgüven duyduğu kazansın ve Türkçenin etkili ve estetik bir değer taşıyan anlatım gücünü konuşmalarına yansıtın. Zira estetik değeri yüksek dilsel ürünler, öğrencilerde güzel cümle kurma isteği uyandırmakta, basmakalıp ifadeler kullanmak yerine onları bu yolda motive etmekte ve doğal olarak onlara güzel ve etkili konuşma becerisi kazandırmaktadır.

Konuşma eğitimi ile hedef kitemize kazandırmak istediğimiz temel becerilerin başında Türkçeyi doğru ve güzel kullanma, çevresiyle iletişim kurma, problem çözüme, araştırma, sorgulama, karar verme, sunumlarda bilgi teknolojilerinden ve araçlarından yararlanma, girişimcilik (MEB, 2006: 2-4) gelmektedir. Bu becerilerin kazandırılması ilköğretimin beşinci sınıfından sekizinci sınıfına kadar dört yıla yayılmak suretiyle bilgilerin özümsemesi ve kalıcılığı hedeflenmiştir. Bu düşüncenin gereği olarak işe Türkçenin ses özelliklerinden başladık. Türkçenin sesleri ve söyleyişi ile ilgili yaygın yanlışlar ve doğru kullanımları üzerinde durduk. Verdiğimiz bilgileri çeşitli ve zengin örneklerle destekledik.

Öte yandan çağdaş eğitimin gereği olarak öğrenciyi aktif ve öğretmeni ise rehber kılmayı ilke edindiğimizden *Türkçe Dersi Öğretim Programına* uygun olarak öğretim sürecindeki hedeflere ulaşmak amacıyla çeşitli etkinlik ve çalışmalara yer verdik. İstedik ki öğrenciler çeşitli etkinlik ve kazanımlar yoluyla konuşma becerilerini geliştirsinler, dilimizin imkân ve zenginliklerinin ayırımına vararak Türkçeyi doğru, güzel ve etkili olarak kullansınlar. Böylelikle dil sevgisine ve dil bilincine ulaşmış; duygu, düşünce ve hayallerini anlatabilen, kendi birikimlerinden hareketle araştırma, sorgulama, eleştirme ve yorumlamayı alışkanlık hâline getiren bireyler olarak hayata hazırlansınlar.

Bu düşünceden yola çıkarak öğrencilere bilgi, beceri ve alışkanlık kazandırmak için çeşitli uygulama çalışmalarına ve etkinlik örneklerine yer verdik. Bu etkinliklerin bir bölümü ile *Ölçme ve Değerlendirme* bölümü MEB tarafından yayımlanan *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı* ve *Büro Yönetimi Diksiyon I-II* programından alınmış, kitabımızın formatına ve yöntemlerine uyarlanmış, bir bölümü ise tarafımızdan üretilmiştir. Ne ki tüm bu beceri kazandırma çalışmaları ve etkinlikler birer öneri mahiyetinde olup öğretmene yardımcı olmak amacıyla hazırlanmıştır. Öğretmen tarafından değişiklik yapılarak ya da geliştirilerek eğitimin her kademesine uygun hâle dönüştürülebilir niteliktedir. Zira bu hususta asıl görev ve yaratıcılık dersin öğretmenine düşmektedir. Bu hususta genel yargımız şudur: *Uygulama çalışmaları ve etkinliklerin sayısı ne kadar çok olursa ve Türkçe öğretimi öğretme ile sınırlı tutulmayıp eğitim çalışmalarlarıyla desteklenirse o kadar verimli ve kalıcı olacaktır.* Öte yandan etkinliklerin ve uygulamaların hazırlanmasında yöresel unsurlar, öğrencilerin gereksinimleri, ilgi ve seviyeleri de gözetilmelidir.

Kitapta yer alan metinlerden kimileri, daha çok ses boğumlamalarını ortaya çıkarmaya uygun, ya da hitabet tonunda düzenlenmiş oyun metinlerinden; kimileri eğlendirici metinlerden seçilmiştir. Kimilerinde ise öğrencilerin ilgi ve merakları gözetilmiştir.

Bu itibarla her okuma metninin işlenişinden sonra metnin ana izleğine uygun bir konuşma etkinliği düzenlenmeli, etkinlikler belli bir yöntem dahilinde yapılmalı, yıl içinde farklı yöntemlerin uygulanmasına çalışılmalıdır. Ayrıca uygulamalar sırasında gerekli açıklamalar yapılmalı, her öğrenci yıl içinde birkaç kez hazırlıklı ve hazırlıksız konuşturulmalıdır. Diğer etkinliklere de katılmaları sağlanmalıdır. (MEB, 2006: 245-246).

Uygulamalı Konuşma Eğitimi El Kitabı ile ilgili düşüncelerimizi serinin öteki kitaplarındaki dileğimizi yineleyerek sonlandıralım: Bu tür kitaplar uygulama ve deneyim yoluyla sürekli geliştirilebilecek niteliktedir. Bu kitap, duyarlı öğretmenlerimizin yapıcı eleştirileriyle her yeni baskısında gözden kaçan, ya da unutulmuş hususlar yeniden düzenlenecek, böylece kitap kendisini yenileyerek geliştirecektir.

Osman Gündüz-Tacettin Şimşek
Erzurum 2014